

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ МІСЬКИЙ НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Божко Р. П.

The publication presents materials about the creation and existence in Mariupol during the time of Ukrainian Revolution an educational institution, whose activities were aimed at raising the level of knowledge of a wide range of masses.

Key words: *People's university, Mariupol, Ukrainian revolution.*

Навчальні та культурно-просвітницькі заклади для народних мас, відірваних за соціальними та матеріальними причинами від вищої школи, виникли у Західній Європі у середині ХІХ ст., а у подальшому набули поширення у багатьох державах. У Маріуполі подібний навчальний заклад з'явився в період Української революції. На сьогодні цей феномен місцевої історії потребує дослідження [1].

Ідея відкриття в Маріуполі університету для широких верств населення зародилася серед членів місцевого літературно-наукового гуртка. 19 березня 1917 р. С. І. Вайнерова на черговому засіданні представила проєкт університету. 23 березня було продовжено обговорення питання стосовно тимчасового статуту. Багато хто з гуртківців входили до складу нових органів управління, створених у місті внаслідок Лютневої революції. Отже, ініціативу тут же підтримала Комісія з народної освіти Маріупольського міського громадського виконавчого комітету, при якому була створена спеціальна комісія [4, с. 2].

Проєкт розроблявся на основі положень статуту Московського міського Народного університету ім. А. Л. Шанявського, головною вимогою якого до студентів вважалося бажання вчитися. Для вступу не був потрібний атестат про закінчення гімназії або інший диплом – тільки рівень знань в рамках програми середньої школи. При підборі викладачів враховувалося насамперед ім'я в науці, а не вчений ступінь [12]. Деякі маріупольці були слухачами Народного університету ім. А. Л. Шанявського. Серед них – І. П. Коваленко, один із організаторів подібного навчального закладу в Маріуполі.

Перші цеглинки у фінансовий фундамент майбутнього навчального закладу поклали С. І. Вайнерова і Л. Л. Гінцтон у вигляді пожертвувань у 30 руб. [11, с. 2]. Пізніше місцева газета «Мариупольское слово» регулярно сповіщала про тематичні благодійні заходи. Зокрема, 30 квітня в Миському саду відбулися гуляння, під час яких провели «кружечний» збір і розіграш речової лотереї, що принесло 519 руб. 45 коп. У травні провели благодійний збір. А 3 червня в театрі відбувся концерт за участю великого змішаного хору з 65 осіб під управлінням А. А. Перунова, під час якого заробили ще 300 руб. У такий спосіб до серпня 1917 р. зібрано необхідний мінімум у 10 тис. руб.

17 серпня 1917 р. питання про включення майбутнього університету до міської навчальної мережі було поставлено перед Маріупольською міською думою. З цього приводу виступали: І. П. Коваленко – член Комісії з народної освіти Маріупольського міського громадського виконавчого комітету, викладач природознавства, майбутній організатор краєзнавчого музею; М. М. Дружинін – член Маріупольського міського громадського виконавчого комітету, прапорщик 24-го запасного піхотного полку, голова полкового комітету, майбутній видатний історик; Я. Я. Коваль – голова Маріупольської Ради робітничих і солдатських депутатів, токар снарядного цеху заводу Нікополь-Маріупольського товариства та інші. Була проголошена можливість відкриття заводських та повітових філій університету. Депутати міської думи ухвалили Народний університет як міську установу [7, 4; 2, с. 2–3].

Новий навчальний заклад було відкрито 29 жовтня 1917 р. На урочистому заході з цієї нагоди виступали представники міського та повітового самоврядування, банків, громадських організацій, будинку інвалідів тощо [8, с. 3].

Структуру університету остаточно не з'ясовано. За даними різних джерел діяло два відділення: а) підготовче для слухачів з базовою початковою освітою, де вивчалися російська мова, арифметика, історія, географія і природознавство; б) загальноосвітнє, яке пропонувало лекції з літератури, російської мови, історії, географії, алгебри, зоології, ботаніки, фізики. Планові заняття проводилися у будні, у суботу та неділю – запроваджувалися публічні лекції з літератури, астрономії, історії, політекономії тощо [5, с. 2]. До речі, у Маріуполі на цей час вже працювало українське товариство «Просвіта», активним членом якої був І. П. Коваленко. Постає питання, якою мірою навчальний процес цього університету віддзеркалював українські реалії?

Як лектори виступали викладачі місцевих гімназій, а також запрошені фахівці. Відомо, що лекції з літератури читав Белевіц. Курс з кооперації викладав професор М. В. Кечеджи-Шаповалов, син засновника першого маріупольського театру, автор численних публікацій з економіки. Він був співробітником Вищих комерційних курсів у Петрограді. У 1917 р. повернувся до Маріуполя, де став у нагоді у справі розвитку народної освіти та культури міста.

Заняття відбувалися у вечірній час. Навчання було платним. За перше півріччя потрібно було заплатити 10 руб. Згодом суму внесків збільшили. Частково університет фінансувався з бюджету міської думи. Але фінансове становище навчального закладу завжди було нелегким. Учням часом самим доводилося заробляти гроші для підтримки альма-матер. Зокрема, 1 січня 1919 р. університетський драматичний гурток представив на суд глядачів виставу, поставлену за п'єсою молодого драматурга-слухача університету [9, с. 4]. Зібрані гроші надійшли до фонду зареєстрованого 14 листопада 1918 р. «Товариства посилення фінансів Народного університету» [10, с. 4].

Проблемами забезпечення та благоустрою цього навчального закладу займалася і піклувальна рада. До її складу входили члени міської думи Н. М. Дружинін, Т. М. Чичеков, Д. І. Милованов, А. В. Власов, В. І. Гіацингов, І. П. Коваленко, С. І. Вайнерова [6, с. 3]. Після відновлення у 1918 р. складу Маріупольської міської думи скликання 1911 р., до піклувальної ради обрали директора Маріупольської чоловічої гімназії С. Г. Квітницького, засновницю приватної жіночої гімназії В. Е. Остославську, засновника реального училища В. І. Гіацинтова, викладача російської мови та літератури О. І. Олександровича, кандидата економічних наук С. І. Вайнерову та А. С. Чулановського [3, с. 4].

Університет діяв з перервами протягом 1918–1919 рр. Місцем його базування, ймовірно, була чоловіча гімназія, або реальне училище, де знаходилася канцелярія. Відомості про кількість учнів обмежені даними на листопад 1919 р. – 54 слухачі.

Отже, наявні матеріали свідчать про діяльність у Маріуполі Народного університету, головною метою якого було підвищення рівня освіти широкого загалу народних мас. Навчальний заклад, створений громадськими активістами на благодійній основі, отримав статус міської установи та частково фінансувався з міського бюджету.

Джерела та література

1. Божко Р. Первый народный университет. *Ильичевец*. 2004. 8 червня. С. 4.
2. В городской думе. *Мариупольское слово*. 1917. 19 серпня. С. 2–3.
3. В городской думе. *Наше життя*. 1918. 16 липня. С. 4.
4. В литературно-научном кружке. *Мариупольская жизнь*. 1917. 23 березня. С. 2.
5. В Народном университете. *Мариупольские новости*. 1919. 24 листопада. С. 2.
6. Заявление Мариупольского Народного университета. *Наше життя*. 1918. 4 липня. С. 3.
7. К вопросу о народном университете. *Мариупольское слово*. 1917. 15 серпня. С. 4.
8. К. Л. К годовщине открытия Мариупольского городского Народного университета. *Мариупольский вестник*. 1918. 15 листопада. С. 3.
9. На усиление средств народного университета. *Мариупольские известия*. 1919. 14 січня. С. 4.
10. Общество усиления средств Народного университета. *Мариупольские известия*. 1918. 7 грудня. С. 4.
11. Пожертвования на Народный университет. *Мариупольская жизнь*. 1917. 23 березня. С. 2.
12. Проект общих положений Народного Университета и объяснительная к нему записка. Составлено председателем Правления Московского городского народного Университета имени А. Л. Шанявского Н. В. Давыдовым. Москва, 1918. 24 с. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01004591432#?page=1> (дата звернення: 07.04.2020).